

Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стьопкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

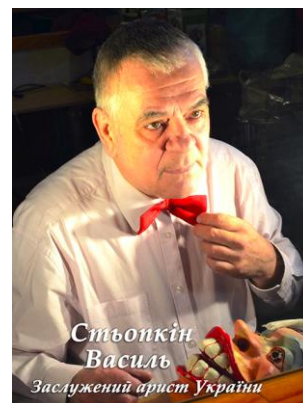
УДК: 376.1-056.263-053.2:376.016:82-343

Євгенія Грищенко, Василь Стьопкін

grichje@mail.ru, Waswas@mail.ru

**КАЗКИ – ОПОВІДАННЯ –
ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ
УСВІДОМЛЕННЯ МОВНОГО
МАТЕРІАЛУ
(ПРОЕКТ «ЧИТАЄМО КАЗКИ»)**

У статті досліджено питання застосування української жестової мови при вивченні лексичного матеріалу казки “Лисичка і журавель” нечуючими учнями 1-4 класів.

Ключові слова: українська жестова мова, лексичний матеріал, нечуючі учні, початкова школа, казка.

Сказки — рассказы —

**эффективный способ понимания языкового материала
(проект “Читаем сказки”)**

Евгения Грищенко, Василий Степкин

В статье исследованы вопросы использования украинского жестового языка при изучении лексического материала сказки “Лисица и журавль” неслышащими учениками 1-4 классов.

Ключевые слова: украинский жестовый язык, лексический материал, неслышащие ученики, начальная школа, сказка.

Грищенко Є.С., Ст'юпкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Ст'юпкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

FAIRYTALES, NARRATIONS AS AN EFFECTIVE METHOD OF THE LINGUISTIC MATERIAL AWARENESS

(PROJECT “WE READ FAIRYTALES”)

Yevgeniya Gryschenko, Vasyl' St'opkin

The paper explores the issues of using Ukrainian Sign Language at studying the lexical material to the fairytale "Fox and Stork" by deaf pupils of 1-4 grades.

Keywords: Ukrainian Sign Language, lexical material, deaf pupils, primary school

,
fairytale.

=====

Назва проекту: Методичний посібник для вивчення української жестової мови учнями 1-4 класів (відеозапис трьох казок жестовою

Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стьопкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

мовою та методичні рекомендації щодо усвідомлення та закріплення вивчених жестів і розширення лексичного запасу).

Мета проекту: Використання посібника сурдопедагогами спецшкіл – інтернатів та батьками глухих дітей, студентами дефектологічних факультетів (як додаток до складеної нами Програми жестової мови, 1-4 класи шкіл для глухих дітей, 2004р.)

Методологічною основою проекту стали нові досягнення української та світової науки, результати лінгвістичних, педагогічних та психологічних досліджень, проведених за останні десятиріччя в різних країнах (Україна, Білорусь, Німеччина, Норвегія, Росія, США, Фінляндія, Швеція, країни Прибалтики та інші). Відповідно до отриманих даних при навчання дітей з особливими потребами визнано необхідність приділення особливої уваги до використання збережених аналізаторів. Зокрема, для дітей з вадами слуху – використання зорових відчуттів, які до цього часу недооцінювались.

Протягом десятиріч на наших очах навчання в школах глухих поступово вдосконалювалось: картки із написаними на них словами; дактильні знаки; уроки читання з губ; ППН; скорочена система фонем, розвиток слухового сприймання і формування вимови тощо.

А поряд “непоміченою” жила жестова мова – природна мова глухих людей – зорове сприймання жестів, шлях до прискорення і накопичення соціального досвіду дітей, шлях для прискорення їх розвитку та підвищення їх грамотності.

Справедливості заради треба сказати, що протягом століть практики визнавали необхідність володіння жестовою мовою для сурдопедагогів. Такої думки були навіть непохитні прихильники “чистого усного методу” і науковці різних поколінь: М.М. Лаговський,

Грищенко Є.С., Стюпкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стюпкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

О.І. Дячков, Р.М. Боскіс, О.П. Гозова, Р.Г. Краєвський, К.Д. Бойко, Н.Ф. Слезіна, Н.Ф. Засенко та інші.

Але питання про роль жестової мови в навчанні глухої дитини в Україні до 2000 року не розглядалося.

Зараз завдяки турботам Українського товариства глухих, за розумінням і підтримки Міністерства освіти і науки України ставлення до жестової мови змінюється: українське законодавство визнало жестову мову не лише засобом спілкування, але й засобом навчання глухих дітей. Ми наближаємось до Європи, Канади, Америки. Прийшла пора говорити про невикористані можливості спільного вивчення української жестової мови та української мови в школах для глухих дітей та дітей з вадами слуху.

Широке поле діяльності відкривається для вчителя при ознайомленні учнів із казками. Про це говорили А. С. Макаренко, В.А.Жуковський, К.Д.Ушинський. Леонід Глібов писав: “Моторні сини й онуки! Читайте байку для науки”. Свою ніжну любов до казок заповів дітям В.О.Сухомлинський.

Але для глухого малюка, який лише починає оволодівати українською мовою (а це довгий і складний процес), словесний текст надто незрозумілий, а іноді й недоступний. Розповідь жестовою мовою більш зрозуміла, діти люблять такі казки.

Отже, наша робота на допомогу батькам учнів, учителям 1–4 класів та студентам дефектологічних факультетів. Вона складається з відеозаписів трьох казок жестовою мовою й методичних рекомендацій щодо поєднання застосування жестової мови й словесних засобів навчання, використання набутих понять в процесі формування знань дитини, її уявлень про оточуючий світ.

Грищенко Є.С., Стюпкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стюпкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Присвячуємо цю роботу пам'яті Галини Лазарівни Зайцевої. Саме в білінгвістичній гімназії Галини Лазарівни ми побачили казки для глухих дітей, створені глухими вчителями гімназії під її науковим керівництвом (сурдопедагога – професора – доктора педагогічних наук). Побачили і були збентежені реакцією дітей – так просто і так ефективно.

Вважаємо за необхідне дати коротку довідку про творчий шлях Г.Л. Зайцевої (яка нещодавно з'явилась в журналі «В Єдином строю» №9, 2005р.).

Після закінчення Московського державного педагогічного інституту (МДПІ) Галина Лазарівна 10 років працювала в Люблінській школі для глухих дітей; викладала математику, російську мову та літературу, була і вихователем в старших класах.

Відомо, що регулярно водила своїх вихованців у туристичні походи, вибираючи складні маршрути. В школі вона вперше зіткнулася з жестовою мовою. Саме тоді виникла пристрасть – жестова мова глухих людей – яка стала об'єктом наукових досліджень на довгі роки. Їй пощастило з науковими керівниками (Р. М. Боскіс, Н.Ф.Слезіна), які поділяли та підтримували її науковий інтерес, захищали молодого спеціаліста, що займався «непопулярною» в ті роки темою.

1969 р. – кандидатська дисертація «Вираження просторових відносин в міміко – жестикуляторній мові глухих»;

1988 р. – докторська дисертація «Жестова мова в системі навчання та виховання дорослих глухих».

Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стьопкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Починає читати лекції в альма-матер – МДПІ.

Паралельно проводить дослідження стану усної мови випускників шкіл глухих.

Закінчує курси перекладачів у ЛВЦ (тоді Ленінградський відновлювальний центр).

Самостійно вивчає англійську мову, щоб читати про дослідження жестової мови з першоджерел.

Не дивлячись на суворі доперебудовні часи їй вдається встановити контакти з зарубіжними колегами – Стоку, Мурсом, Бергман, Уолт, Вольтера.

1983 р. – перша серйозна доповідь на Конгресі в Римі;

1987 р. – конференція з жестової мови в Фінляндії;

1989 р. – успішна доповідь у Вашингтоні.

Г. Л. Зайцеву вже знають, вона стає експертом ВФГ з питань жестової мови.

1990 р. – життя Галини Лазарівни суттєвою мірою змінюється: британський лінгвіст Бенсі Уолт запрошує її прийняти участь у спільному проекті. Мета – розробка програми для викладання російської жестової мови (РЖМ).

Після стажування в Англії в 1992 році відкриває білінгвістичну гімназію. Для білінгвістичного навчання Галина Лазарівна разом з колегами створює пакет авторських програм і методик, який до цього часу залишається унікальним (ж. «Дефектологія» № 1, 2002р.)

Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стьопкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Нам пощастило спостерігати протягом майже шести років учнів цієї гімназії різних класів і переконатися в правомірності нового напрямку в сурдопедагогіці, суть якого в поєднанні вивчення дітьми жестової мови із систематичною роботою над словесною мовою.

Галина Лазарівна працювала науковим керівником білінгвістичної гімназії. Вона не виходила з класів, разом з вчителями переживала урок за уроком успіхи та невдачі вчителів і учнів. Так тривало до випускного вечора напередодні 2005 р.

Наш проект «Читаємо казки» виріс з тих казок, які ми побачили в білінгвістичній гімназії Галини Лазарівни Зайцевої.

Пропонуємо почати ознайомлення з казкою з доступного: надати дітям можливість на 4 – 5 хвилин (саме стільки часу триває жестовий переклад однієї казки) забути про недоліки свого слуху й невиразність

Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стьопкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

своєї вимови – поринути в світ казки через сприймання її жестовою мовою.

Наш оповідач – носій жестової мови, викладач жестової мови на курсах перекладачів ЦП УТОГ, з досвідом режисера – казкаря шкільного драматичного театру. Такий переклад корисно побачити не лише учням, але і їх батькам, і сурдопедагогам, які не володіють жестовою мовою.

На відеозапису казки розміщені в порядку зростання рівня складності змісту, передбачаючи різну підготовку учнів.

У пояснювальній записці виділяємо три основних етапи роботи з казкою:

Перший – перегляд запису, під час якого треба намагатися нічим не відволікати увагу малюків, вони повинні дивитися лише на оповідача. Якщо складається враження, що діти зрозуміли зміст казки, - можна переходити до запитань і завдань.

Другий – з’ясування розуміння змісту казки, встановлення учнями еквівалентного співвідношення слів і жестів; робота вчителя з урахуванням типів цих співвідношень (учень знає жест, але не володіє відповідним словесним вираженням чи навпаки).

Слід зазначити, що переклад часто не є буквальним перекладом кожного слова, а в основному лише передає зміст казки жестовою мовою. Використована оповідачем українська жестова мова має самобутню лексику і граматику, тому вчителю доводиться порівнювати висловлювання двома мовами (починаючи з початкового класу):

жест – такий, а говорити й писати так;

змінюється жест – змінюється слово;

змінюється слово – змінюється жест.

Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стьопкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Включення обох мовних систем при формуванні нового слова буде сприяти більш глибокому засвоєнню і тривалому запам'ятовуванню слова.

Третій (найбільш складний та тривалий етап) – коли викладач повинен:

- включати словесний матеріал у діяльність дитини (коли запам'ятовування відбувається невимушено), виділяти в ньому опорні смислові віхи й установлювати зв'язки між ними, тобто використовувати різні заходи, які сприяють кращому усвідомленню словесного матеріалу, забезпечують краще зберігання його в пам'яті;

- домогтися усної грамотної мови, стежити за вимовою, домагатися більш чіткої вимови й поєднувати цю роботу із закріпленням жестів, розширенням лексичного запасу, формуванням ставлення до прочитаного, використання казки для поповнення знань.

Тому робота над казкою може тривати на уроках і в позаурочний час.

Наведемо приклади різних напрямків такої роботи з використанням казки «Лисиця та Журавель».

Грищенко Є.С., Стюпкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стюпкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Дитяча грамати́ка.

(Завдання реалізуються під час бесіди за змістом казки, мають на меті практику узгодження слів у реченні, вживання прийменників, дієслів тощо).

- Кого запросила Лисиця? (Журавля).
- Що приготувала Лисиця? (кашу з молоком).
- В якому посуді вона подавала їжу? (в тарілці).
- Хто їв?
- Хто не міг їсти? Чому?
- Як реагував Журавель? (сміявся, сердився, запросив у гості, спокійно, лаяв Лисицю). *Виберіть відповідь.*
- Що приготував Журавель? (смачну страву з м'ясом, картоплею, бурячком).
- В якому посуді він подавав їжу? (у глечику).
- Хто їв?
- Хто не міг їсти? Чому?

Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стьопкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

- Як реагувала Лисиця? (вибери)

Складіть речення із поданими словами:

запросила, запросив;

зварила, зварив; (приготувала – приготував)

подала на стіл..., подав на стіл...;

Не міг їсти (що?) (Чому?)

Залишився голодним (хто?)

Не могла їсти (що?) (Чому?)

Залишилася голодною (хто?)

Етичні засади спілкування.

(навчання формам вітання).

- Як ви запрошуєте в гості?
- Якби Журавель прийшов до вас у гості, як би ви привітали його?
- Як би відповів вам Журавель?
- Які слова вітання ви знаєте ще?
- Як би ви звернулися до Лисиці?

**Завдання на розвиток навичок виразного читання
(розвиток міміки).**

Грищенко Є.С., Стюпкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стюпкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

- Прочитайте виразно, як запрошувала Лисиця (як запрошував Журавель).
- Скажіть фразу: “Мене запросила в гості Лисиця!” “Мене запросив Журавель!”

Добрі звички

- Якою була Лисиця? Чому так думаєте? (Лисиця хитра, бо запрошує в гості Журавля, а сама думає не про товариша, а про себе, про користь для себе).
- Журавель хитрий? (Ні, він розумний).
- Яким був Журавель? (розумний, поважний, розсудливий).
- Що вам не подобається в ставленні Лисички до Журавля? (Лисичка нещира. Товариша треба поважати, допомагати, не чекати за це винагороди, користі для себе).

Творчі завдання

- Перекажи казку жестовою мовою.
- Запиши короткий переказ з використанням вивчених слів (на чернетці, а після перевірки – у зошиті);
- Як би ти зробив на місці Журавля?

Грищенко Є.С., Стюпкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стюпкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

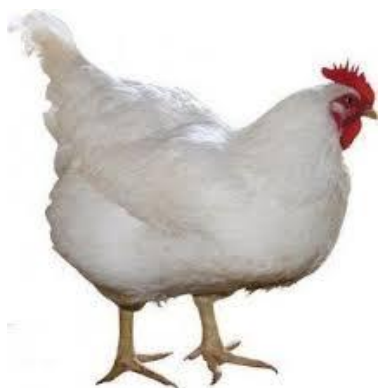
- Придумайте продовження казки (Що з Журавлем і Лисичкою станеться далі?)

Рідна природа

- Чи бачили ви лисицю? Де? (на малюнку, в зоопарку, в лісі, в полі, в селі).
- Чим харчується лисиця? (Дрібними гризунами, рідко птахами).
- Чим корисна лисиця? (Знищує гризунів, хутровий звір).
- Чи бачили ви журавля? Де? Коли?
- Що ви знаєте про журавля? (Де живе? Чим харчується? Де зимує? – живуть – близько болота; живляться комахами, слимаками, жабами, гадюками, дрібними гризунами; восени улітають у теплі країни).

Завдання для роздумів та пошуків

1. Складіть таблицю порівняння журавля з куркою.

Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стьопкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

		Курка	Журавель
1	колір	жовтий, білий, чорний	сірий
2	зріст	Маленький	високий (найвищий птах в Україні)
3	дзьоб	Короткий	довгий
4	лапи	Короткі	довгі
5	шия	Коротка	довга
6	Чим харчується?	травою, крупою, насінням	комахами, слимаками, жабами, гадюками, дрібними гризунами
7	Де живе?	біля людини	на природі (біля болота)
8	Як літає?	високо не злітає	злітає в повітря, на зиму відлітає в теплі краї
9	Чим корисні	несе яйця, її м'ясо корисне для людини	знищує шкідливих комах та гризунів
10	Особливості	широко розмножена у сільському господарстві України	кількість журавлів зменшується, вони занесені до “Червоної книги України”.

2. Кого заносять в “Червону книгу України”? (рідкісних тварин, кількість яких зменшується).

Завдання підвищеної складності –

Довільне запам'ятовування слів, окремих фраз, зв'язного тексту.

(приблизно через місяць після вивчення казки «Лисиця та

Журавель»).

Самостійне читання і переказ жестовою або словесною мовою казки за мотивами байки І. Крилова “Дем’янова юшка”; порівняння казок (“Лисиця та Журавель” та “Дем’янова юшка”).

Грищенко Є.С., Стюпкін В.В. Особливості використання лексики української жестової мови студентами з порушеннями слуху. Євгенія Грищенко, В.Стюпкін. Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – Вип. 1. – К.: Поліграфічний центр УТОГ, 2006. – 81 – 88. <http://usllab.ucoz.ua/index/0-14>

Ми вирішили закінчити доповідь словами Г. Л. Зайцевої:

1. “Наша мета: змінити життя учнів, виховати вільного громадянина, не зацікненого на власних вадах;

2. Продуктивна зміна – це постійний пошук з розумінням, що остаточної відповіді ніколи не буде;

3. Справжній вплив на результат нашої роботи дадуть:

- Бачення взаємозв’язків;
- Бачення процесу змін”.

Бібліографія.

1. Выготский Л. С. К вопросу о речевом развитии и воспитании глухонемого ребенка. II Сбор. соч.: В 6т. – М., 1980 – Ч.1; Ч.2 – Л., 1982.
2. Димскис Л. С. Методическое пособие по жестовому языку для учителей 1-4 классов школ для детей с нарушенным слухом.- Минск, 1990
3. Димскис Л. С. Тетрадь к учебному пособию «Здравствуй, мир» Минск, 2001.
4. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. Українська жестова абетка. Н. Іванюшева, С. Кульбіда. - Науково-метод. посібник (доп. і доопр.). – Київ: ТОВ «Київська Русь», 2005.- 64 с.
5. Зайцева Г. Л. Зачем учить глухих детей жестовой речи? //Дефектология.-1998.- № 2.- С.4-8.
- 6.Зайцева Г. Л., Сильянова Е. А., Комарова А. А. Педаг. система «Билингвистическое обучение глухих» пед. чтения: Актуальные проблемы спец. педагогики и спец. психологии (тезисы докладов). -М., 1999.
7. Зайцева Г. Л. Русский жестовый язык (экспериментальная программа для школ глухих) // Дефектология.- № 1.- 2001.- С. 32.
- 8.Засенко Н. Ф., Сфіменко Н. В. Удосконалення засобів спілкування учнів з вадами слуху – актуальна проблема сьогодення. II Зб. матеріалів першої Всеукр. конференції «Проблеми реабілітації інвалідів зі слуху в Україні на суч. етапі та можливі шляхи їх вирішення».- К., 2003.
9. Кульбіда С.В. До питання про білінгвальне навчання нечуючих: теорія і практика Жестова мова й сучасність: Зб. наук. праць. – Вип. 1.- К.: Наукова думка, 2006.- С.16 – 22.
10. Кульбіда С.В. Значення педагогічної оцінки в усвідомленні початківцями результатів навчальної діяльності. С. Кульбіда. Дефектологія. – №1. – 2003. – С.37 – 39.
11. Кульбіда С.В. Освіта XXI століття Дефектологія. - № 2. - 2006. - С.54 – 56. irbis.npu.edu.ua
12. Кульбіда С.В. Поліпшення якості навчання глухих дітей шляхом використання жестової мови : Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спец. школі. – Науково-метод. збірник. – Київ, 2005. – С.333 – 337.
13. Кульбіда С.В. Стан використання і вивчення жестової мови. Історія досліджень. С. Кульбіда / Сучасні системи розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід. Матеріали міжнародної конференції).- Київ-Едмонтон: Науковий світ, 2005. – 75 – 83.
14. Розанова Т. В. Развитие памяти и мышления глухих детей. М., 1978.